

Zülfü Livaneli'nin *Sıkıntılı Günler* İsimli Öyküsünde Aile Kavramı

The Concept of Family in Zülfü Livanelin's
Story Titled *Sıkıntılı Günler*

Hanife Nalan GENÇ¹

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
• ngenc@omu.edu.tr • ORCID > 0000-0002-7618-4825

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 24 Mart/March 2025

Kabul Tarihi/Accepted: 16 Haziran/June 2025

Yıl/Year: 2025 | **Cilt – Volume:** 6 | **Sayı – Issue:** 1 | **Sayfa/Pages:** 21-34

Atıf/Cite as: Genç, H. N. "Zülfü Livaneli'nin *Sıkıntılı Günler* İsimli Öyküsünde Aile Kavramı"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi, 6(1), Haziran 2025: 21-34.

ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN SIKINTILI GÜNLER İSİMLİ ÖYKÜSÜNDE AİLE KAVRAMI

ÖZ

Tam adı Ömer Zülfü Livaneli olan Zülfü Livaneli daha çok bu ismiyle tanınan çok yönlü bir yazardır. Livaneli, gazeteci ve politik bir figür olmasının yanı sıra senaryo yazarlığı ve yönetmenliği gibi müzik alanında da sanatçı ve besteci kimliğiyle adından söz ettirmiş bir isimdir. Başta müzik ve sinema olmak üzere siyaset ve yazın alanında sayısız başarıya imza atmış, ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok ödüle layık bulunmuş ve önemli görevler üstlenmiştir. Romanları çok satan ve çok okunan bir yazar olan Livaneli, müzik, sinema ve siyaset gibi farklı alanlarda başarılarla imza atmıştır. Yazarın ilk yazınsal yapıtı 1978’de yayımlanan öykü kitabı *Afarat’ta Bir Çocuk’tur*. Toplamda sekiz öyküden oluşan kitap, birey ve toplum yaşamına dair sosyal, kültürel, güncel ve evrensel olay ve durumları konu alır. Kitapta yer alan *Sıkıntılı Günler* isimli öyküde aile izleği, aile içi ilişkiler, duygusal bağlar, toplumsal koşullar ve bireyin kimlik arayışı bağlamında ele alınır. Aile içinde özellikle ebeveynlerin sorumlulukları, zorluklarla başa çıkma yolları, aile ilişkileri ve bunların yansıması başkışı Mehmet Özver’in bilişsel düzlemde kendisi, eşi ve çocuklarıyla ilgili yaptığı sorgulamayla görünür kılınır. Aile içi dayanışma, çatışma, koruma ve kimlik betileri aile yapısının genel anlamda toplumsal, özel anlamda da psikolojik boyutlarıyla yansıtılır. Öykü, adının imlediği gibi gerek toplumsal gerekse bireysel anlamda yaşanan sıkıntılara, zorluklara, acılara göndermede bulunur. Okurun iç dünyasına seslenmenin öncelendiği öyküde bireyin böylesine sıkıntılı günlerdeki çaresizliği, yalnızlığı, umutsuzluğu ve bunlara karşı verdiği mücadele sorgulanır. Öyküde başkışı bir yandan iç dünyasındaki sorunlarla baş etmeye çalışırken diğer yandan toplumsal baskıların kısılacı altındadır. Başkışı çaresizlik, umutsuzluk, yalnızlık ve sıkıntılar içinde yaşadığı zorlukların üstesinden gelmeye, bir çıkış yolu bulmaya çalışırken gerçekte yaşadığı sıkıntıların onu ve yaşamını nasıl değiştirdiğinin, başkalaştırdığının ayırdına varır. Bütün bu sorgulamalar geçmişe dair özelemler içinde kaybolur. Öyküde içsel çatışmaları ve çalkantılarıyla yaşadığı toplumsal zorluklar arasında bir denge kurmaya çalışan bireyin hayatta kalma mücadelesi varoluşsal bir sorgulamayla aile kavramı odağında irdelenir.

Anahtar Kelimeler: Zülfü Livaneli, Sıkıntılı Günler, Aile, Tolum, Birey.

THE CONCEPT OF FAMILY IN ZÜLFÜ LİVANELİN'S STORY TITLED *SIKINTILI GÜNLER*

ABSTRACT

Zülfü Livaneli, whose full name is Ömer Zülfü Livaneli, is a multifaceted writer better known by this name. In addition to being a journalist and political figure, Livaneli has also made a name for himself in music as both an artist and composer, as well as in film as a screenwriter and director. He has achieved numerous successes in the fields of politics and literature, especially in music and cinema, and has received many national and international awards and assumed important duties. As a bestselling and widely read author, Livaneli has made notable achievements in music, cinema, and politics. The author's first literary work is his story collection, *Afarat'ta Bir Çocuk*, published in 1978. The book, which includes eight short stories, focuses on social, cultural, contemporary, and universal events and issues regarding individual and societal life. In the short story *Sıkıntılı Günler*, the family theme is discussed in the context of family relationships, emotional bonds, social conditions and the individual's search for identity. Especially the responsibilities of parents, ways of coping with difficulties and the reflection of family relations are made visible through the protagonist Mehmet Özver's cognitive questioning about himself, his wife and his children. Family solidarity, conflict, protection, and identity projections are portrayed in both the general societal and psychological dimensions of the family structure. As the title of the story implies, it refers to the troubles, difficulties and pains experienced both socially and individually. The story prioritizes engaging with the reader's inner world, questioning the helplessness, loneliness, despair, and the struggle against them during such difficult times. While the protagonist tries to cope with his inner struggles, he is also under the pressure of societal expectations. As he attempts to overcome the difficulties of his life, he comes to realize how these challenges have transformed him and his life. All these enquiries are lost in the longing for the past. The story examines the existential struggle of an individual trying to balance the societal difficulties they face with their internal conflicts, focusing on the concept of family and the survival struggle.

Keywords: Zülfü Livaneli, *Sıkıntılı Günler*, Family, Society, Individual.

1. GİRİŞ

Yazar, yönetmen, senarist, müzisyen ve siyasetçi ... Bu alanlarda yaptığı birçok çalışma ve kazandığı başarılarla adından söz ettiren Zülfü Livaneli, bunun yanı sıra ulusal ve uluslararası pek çok kuruluşta üstlendiği görevlerle de anılır. Sanat ve siyaseti buluşturduğu roman, öykü, senaryo ve yönetmenlik uğraşlarında ele

aldığı siyasal, sosyal ve sanatsal konularla dikkat çekmiştir. XXI. yüzyılın önemli yazarlarından biri olan Zülfü Livaneli özellikle 1980 sonrası dönemde Türk yazınında öne çıkan isimlerden biri olmuştur. Bunda ağırlıklı bireysel ve toplumsal sorunlara yöneldiği yapıtlarını Türkiye'nin sosyal ve siyasal açıdan karışıklık içinde olduğu bir dönemde yazmış olması etkilidir. Yapıtlarında Türk kültürü ve sanat anlayışının izleri duyumsanırken evrensel değerlerin ön plana çıktığı bir çeşitlilik de göz ardı edilemez. Türk müzik tarihi açısından gerek beste gerekse film müzikleriyle de oldukça üretken bir sanatçıdır. Özellikle müzik ve sinema alanında adından söz ettiren Livaneli'nin yazınsal alanda kazandığı başarıları da hiç küçümsenemez. Yazarın “Kendimi bir yazı adamı olarak görüyordum. Müzik benim için bir hoşluktu” (Livaneli, 2012: 124) diye ifade ettiği bu sözler onun kendini yazın dünyasına ait hissettiğini gözler önüne sermeye yeter. Müzik, çocukluğundan beri tutkuyla bağlandığı okuma ve yazma tutkusunun önüne geçemez. Ancak tüm yaşamında ayrıcalıklı bir yere sahip olan müziğin notalarının tınısının anlatıda harflerle karşılık bulduğu da açıktır. Çünkü müzik, sinema ve yazınla geçmiş bir yaşamdır onunki.

Türk yazınına roman, öykü, deneme, inceleme-anı ve senaryolarıyla katkıda bulunmuş olan yazarın yapıtlarında ele aldığı toplumsal konular arasında adaletsizlik, sınıf farklılıkları ve/veya etnik kimlikler arası çatışmalar öne çıkar. Böylesine eleştirel bir bakış açısına sahip olmasında farklı alanlardaki yönelimlerinin etkisi yadsınamaz. Livaneli, barış yanlısı olduğu gerçeğini yalnızca siyasi yaşamı ve aktivist yönüyle değil aynı zamanda insan hakları, demokrasi ve barış gibi kavramlara geniş yer vermesiyle açıklar. Yazar, 1996 yılında UNESCO tarafından dünya kültür ve barışına yaptığı katkılardan dolayı Büyükelçilikle onurlandırılır. Yazarın bu konudaki duyarlılığı özellikle siyasal ve tarihî içerikli yaratımlarında oldukça belirgindir. Cezaevinde yatması ve 12 yıl süren sürgün yaşamının izleri de yapıtlarında bu bağlamda yansımalarını bulmuştur. Yazarın odağına insanı aldığı yapıtlarında bu yüzden insan ilişkilerinin derinlikli bir bakış açısıyla irdelendiğini söyleyebiliriz. Karakterlerine kazandırdığı duygusal derinlikle birey ve ait olduğu toplum ilişkisini daima canlı tutar. Bu bağlamda sevgi, aşk, dostluk ve aile kavramları onun yapıtlarının temel taşlarıdır. Oldukça yalın ve akıcı bir dil ve anlatım biçimini benimsemesi onun çok okunan bir yazar olmasında etkili olmuştur. Yazarın yapıtlarının 40 farklı dile çevrilmesi yalnızca ulusal değil uluslararası düzlemde de tanınmasına ve geniş bir okur kitlesine sahip olmasına vesile olmuştur. “Romanlarının popüler olması ve ilgi çekmesini sağlayan unsurlardan birinin de romanlarına yansıyan geniş kültürel izdüşümler olduğu” (Kaya ve Bayar, 2023: 82) unutulmamalıdır.

Roman, öykü, senaryo ve denemeleriyle yazınsal üretimlerini çeşitlendiren Livaneli için bu türler içinde öyküyü ayrı yere koymak gerekir. Yazarın yazın yaşamına başladığı ilk tür olması nedeniyle öykü, yazınsal kariyerinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

2. ÖYKÜYE KISA BİR BAKIŞ

1978 yılında yayımlanan *Arafat'ta Bir Çocuk*, birbirinden bağımsız sekiz öyküden oluşur. Yazarın Stockholm yıllarında kaleme aldığı ve isim babalığını Yaşar Kemal'in yaptığı kitabın İsveç ve Alman televizyonlarınca filmi de çekilmiştir. İlhan, "halk arasında "araf" kelimesine "arafat" denilmesinden kaynaklanan bir hoşluğun yansıması olarak arafın kitaba Arafat olarak yansıtıldığını" belirtir (2018:6). Yazarın deneyimleri, gözlemleri ve betimlemeleriyle varsıllaştırdığı kitap, kendi öz yaşamından izler taşır. Betimlemeler psikolojik bir derinlik taşıırken uzun ve sıkıcı ayrıntılar içermez. Farklı insan manzaralarından görünümüler sunan kitapta insan ve onun doğasına dair izlekler ön plana çıkar. Öykülerde yalnızlık, düş kırıklığı, umutsuzluk yanında iyimser bir bakış açısı hâkimdir. Satık'ın ifade ettiği gibi "modernist olmakla birlikte postmodern roman tekniklerinden de faydalanan Zülfü Livaneli'nin romanlarında kadın-erkek, aşk, aile, özgürlük, benlik arayışı, geçmişe duyulan özlem, iletişimsizlik, din, siyaset, ölüm, iktidar, töre, savaş, yozlaşma, sanat gibi temalar oldukça belirgindir" (2015: 42-43). Onun ayrıcalıklığı seçtiği izleklerle sınırlı değildir yalnızca. Livaneli özgünlüğünü ve farklılığını eserlerinde kullandığı farklı anlatım biçimleriyle yansıtır. Toplumsal rol giydirimlerinin (töre, din, gelenek, eğitim, aile değerleri ve maddi-manevi değerler) belirginleşerek temel karakter yaratma motifi ile beraber birey olma ve tutunamama çatışması çevresinde olay örgütleyici bir anlatımı tercih eder (Seferoğlu, 2015: 1849-1850). Bunun yanı sıra yazınsal yaratımlarında gerek işçi gerekse siyasi mülteci olarak kimi Avrupa ülkelerine giden Türklerin gurbet, sınırlar, göç ve sürgünle sınanmış yaşamlarından kesitler de aktarılır.

Çalışmada incelenecek *Sıkıntılı Günler* isimli öykünün adlandırılmasının işlenen izlekle koşutluk taşıdığı görülmektedir. Öykünün konusu kısaca şöyledir: Başkışı Mehmet Özver, bir ilaç firmasının temsilcisi olarak çalışmaktadır. Mehmet'in karısı Firdevs ve iki çocuğundan oluşan çekirdek ailesiyle sürdüğü sıradan yaşamından bir kesitin aktarıldığı öyküyü ayrıcalıklı kılansa anlattığı olaydan çok insan dünyasının gizli yanlarına ayna tutmasıdır. Mehmet gerek eş gerekse baba olarak olumlu nitelikleriyle tanıtılmaz. Aile içi ilişkileri bağlamında verilen ilk sinyaller de bunu doğrulayacak cinstendir. Her ayın ilk pazartesi günü diğer firma temsilcilerinin de katıldığı bir toplantıya gideceği günün sabahında aile içinde eşi ve çocuklarına karşı takındığı tavır ve söylediği sözler, o ve kişilik özellikleri hakkında oldukça bilgilendiricidir. Geziye gideceği sabah kendisini kaldırmasını isteyen ancak uyanmakta zorlanan oğlu Bayraktar'a çok acımasızca davranması öykünün temel sorunsalını görünür kılmaya işlevi üstlenir. Aslında kendini istemediği davranışları yaparken, sözleri söylerken bulur. Bu durum da onda bir öfke ve gerilime yol açar. Sabah evden ayrılırken oğluyla yaşadığı olay, yolculuk boyu tüm yaşamını sorgulamaya iter onu. Aslında eşini ve çocuklarını sevmesine karşın onların değerini bilememesidir onu üzen ve çaresiz bırakan. Akşam diğer firma tanıtımcıları-

nın da uğrak yeri olan lokantada buluştuklarında gün boyu kafasının içinde dönüp duranların yanıtını bulur. Her biri bir yandan kendi sıradan yaşamları hakkında küçük ve önemsiz olayları konuşurlarken diğer yandan içki içip kumar oynarlar. Aslında her ay tekrarlanan bu durum onlar için alışkanlıklarından ve sıradanlıklarından kaçıp kurtulmaları için eşsiz bir fırsat gibidir. Mehmet sık konuşmalar ve basit öyküler çerçevesinde gelişen bu sohbet ortamında ailesi, değeri ve onlardan başka kimsesinin olmadığı gerçeğiyle yüzleşir. Bu hayatta sığınacağı tek liman ailesidir. Onları ne kadar sevdiğini ve özlediğini fark ettiğinde ani bir kararla kimseye haber bile vermeden eve döner. Evden ayrılırken yaşadığı karamsarlık yerini umut ve iyimserliğe bırakmıştır. Yaşadığı coşkuyla eşini ve çocuklarını sarıp sarmalamak için sabırsızlanır. Farklı bir ruh haliyle eve döndüğünde kısa bir süreliğine ideal bir eş ve baba görüntüsü sunar. Ancak bunun geçiciliği okurda oluşan umutları yıkar. Mehmet eşine karşı her zaman sergilediği kaba ve yetkeci davranışıyla özüne döndüğünü gözler önüne serer.

Kitapta öykülerin gerçek yaşamdan alınmadığına dair bir notun bulunmasının sebebinin kitabın yayımlandığı dönem itibariyle olası bir kafa karışıklığının önüne geçmek için yapıldığı düşünülebilir. “Gerçek hadiseleri kurgusal atmosfer içinde yeniden ele alarak toplum ve ülke sorunlarını öne çıkaran yazar” (Çavuş, 2024: 535) kendine özgü bir biçimle de ayrıcalıklıdır. Elöyküsel bir anlatımla kurgulanan öyküde egemen bakış açısı hâkimdir. “Anlatıcı, Tanrısal bakış açısını kullanmasından dolayı anlatı karakterlerinin geçmiş ile bugün arasında kurduğu bağlantıyı, bu karakterlerin davranışlarını hem gören hem yaşayan hem hisseden hem de anlatan bir varlık konumundan aktarır” (Eliuz, 2009: 1142). Böylece düşünce gerçek arasında keskin sınırların ortadan kalktığı bir kurgu ortaya çıkar. Tanrısal bakış açısıyla anlatıda yazarın niyetine bağlı olarak geriye dönüşlerde “şimdi de yaşanan çatışmalarla örtüşen geçmiş zaman anılarına gidildiği gözlemlenir” (Seferoğlu, 2015: 1841). Zamanlar açıdan bu iç içelik öykünün anlamsal düzlemine katkıda bulunur. Bir yapıt incelenirken anlatıcı ve onun tutumu yanında kurgunun göz önünde tutulması gerekir. Bunlar birbiriyle bağlantılı önemli öğelerdir (Albiz Telci, 2012: 17). Her şeyi bilen ve gören bir bakış açısının benimsendiği öyküde anlatıcı, kahramanın iç dünyasını zaman ve uzamla bağlantılı olarak görünür kılar. Bu görünürlük fiziksel olduğu kadar ruhsal yönden de uzamla bütünleştirilir. Böylece merak ögesi nedensellik üzerine yapılandırılmış olur. Onun iç dünyası, uzam, zaman ve olay örgüsü bütünlüğünde tüm yönleriyle aktarılır. Bu yolla kahramanın kişiliğinin psikolojik derinlikleri gözler önüne serilirken değer yargıları, duygu ve düşünceleri dolaysızca dış dünyanın onun üzerinde bıraktığı etkilerle gösterilmiş olur. Öyküde iç monolog tekniğiyle içe dönük kahramanın oldukça karışık olan iç dünyasının kapıları aralanır. Bunun yanı sıra bilinç akışı tekniğiyle güçlendirilen bir anlatım benimsenmiştir.

Başkişinin adının Mehmet Özver olduğu eşinin ona yönettiği masum bir so-ruya öfkelenmesi üzerine verilir. Öykü kişilerini Mehmet Özver, karısı ve iki

çocuğundan oluşan çekirdek ailesi oluşturur. “Yazar, romanlarında gerçek hayatın izlerini karakterler üzerine yansıtır ve söylemek istediklerini karakterler şahsında dile getirir” (Aytaç, 2013:3). Karısı Firdevs ve oğlu Bayraktar’ın adı belirtilirken kızının ismi geçmez. Çetin’in ifade ettiği gibi kız çocuk olayın ya da dekorun tamamlanmasında kendilerine ihtiyaç duyulan, kendilerine verilen kısa görevleriyle ortaya çıkan ve çok fazla işlevsel olmayan bir yardımcı kişidir (2009: 165). Bunun dışında temsilci arkadaşları arasında Selami ile Murat vardır. Selami bir Amerikan firmasının, Murat’sa yerli küçük bir şirketin temsilcileridir. Öyküde yan kişilerin betimlemeleri çalıştıkları firmaların konumları, söz ve davranışlarını nasıl etkilediğini gösterircesine yapılır. Kılık kıyafeti ve aksesuarlarıyla diğer firma temsilcilerini yer yer küçümseyen yer yer konumuyla ve varıllığıyla övünen Selami’nin ayrıcalıklı yeri gözler önüne serilir. Beş altı temsilci içinde Muzaffer, Şehsuvar ve Zeki de vardır.

Anlatı zamanı, okuyanı kendi zamanı içine almakla kalmaz; ona, sosyal, kültürel ve duygusal oluşlar gösterir (Narlı, 2012: 92). Anlatı zamanı, saat sabahın beşi olmadan yola çıkmak için uyanan başkışının diğer firma temsilcileri gibi her ayın ilk pazartesi günü çıktığı iki günlük gezi süresiyle sınırlanır. Bu süre “yol üzerinde en az beş-on kasabaya uğrayıp, akşam Hopa’da yatılır. Ertesi sabah Cankurtaran dağlarını aşıp Murgul Etibank Hastanesi’ne, Artvin’e giderlerdi” (Livaneli, 2008: 98) diyerek aktarılır. Öyküde anlatı zamanı onun duygularının açıklanması işlevini üstlenir. Karısının bakımsızlığı, evin dağınıklığı bir ömrün boşa geçtiği duygusunu yaşatır ona. Bu boşa giden ömürden daha acı olansa bunun artık değişmeyeceğini biliyor olmasıdır. Zaman kendine acımaktan başka bir şey vermemiştir ona. Yola çıktığında o gün bulanık bir havanın oluşu, göğün rengi ile denizin renginin aynı oluşu bir başka deyişle, öykünün karamsar atmosferi hava ve denizin rengiyle bütünleştirilerek anlatılır. “Külrengi bir grilik, kapanıklık vardı ikisinde de” (Livaneli, 2008: 100) denilerek bu durum bir bakıma Mehmet’in iç dünyası ve duygularıyla ilişkilendirilir.

Öykünün uzamı başkışının düşle gerçek arasında şimdi, geçmiş ve gelecek arasında sürekli karşılaştırma yaptığı bir düzleme gönderme yapar. Öyküde kahramanın ailesiyle yaşadığı yerin adı geçmezken bir gece Hopa’da konaklayarak ertesi gün Artvin’e gidileceği bilgisinin verilmesiyle yetinilir. Öyküde uzam özellikle başkışının kişiliğini, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan durumunu göstermesi açısından oldukça işlevseldir. Öyküde uzam öncelikle başkışı ile olan ilişkisi bağlamında değer ve anlam kazanan görel bir uzamı imler. Kahramanın iç dünyasına kapı aralayan uzam, aynı zamanda onun duygu değişimlerini gösterme işlevi üstlenerek onların sözcüsü olur. Evin loş ve eski mobilyalarıyla betimlenmesi Mehmet’in düşlediği güzelliklere bile gölge düşürür. Zengin bir yaşam süreceğini düşlediği modern bir ev imgesi belli belirsiz görünümle belirir. Evdeki plastik çiçekler kadar eskimiş, renkleri solmuş, yer yer kelleşmiş döşemeleriyle mobilyalar duygularına eşlik eder. Bunlar ona ulaşmak istediği bir dünyayı sunmaktan çok

uzaktır. Öyküde geçen bir başka uzam da Ost Vini Restauranttır. Burası alışkanlıkların devam ettirildiği bir yerdir. Diğer ilaç firma temsilcilerinin katılımıyla yemek yenildikten sonra otele gidilir, girişteki koğuş gibi odada kumar oynanır. “Her gelişlerinde aynı şeyler yineleniyordu” (Livaneli, 2008: 102) sözü bunu doğrular niteliktedir. Öykünün başkışısı Mehmet, aslında sessiz ve içe dönük biridir. Öyküde seçilen uzamlar tümüyle onun kişiliğiyle uyumludur. İnsanlardan uzakta ve yalnız kalmayı istediği zamanlarda otel odasına çekilip kitap okumayı tercih etmesinin asıl sebebi de budur. Öyküde olaylar “bireyin dünyaya atıldığı yalnız yaşamının gerektirdiği sıkıntılar çerçevesinde gelişir” (Seferoğlu, 2015: 1850). Zorunlu olduğu için insanların arasına karışır, onlarla vakit geçirir. Aslında bu anlarda bile yalnız kalmak isteği söz ve edimlerine yansır.

3. ÖYKÜDE AİLE KAVRAMI

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, kendi içinde belirlenmiş gelişimsel görev ve rolleri olan ve bu kurallara göre işleyen bir özellik taşır. “Aile, toplumun potansiyel yeni üyelerine sosyal benliğin kazandırılması konusunda en önemli işlevi gören kurumdur. Bu yüzden pek çok düşünür ve sosyal bilimci aileyi, toplum hayatındaki en temel kurum olarak kabul etmişlerdir” (Akın, 2019: 4). Aile üyeleri arasında birbirini tamamlayan kimi işlevlerin oluşu, birey ve sosyal çevresi açısından karşılıklı etkileşimi doğurur. Aile, çocukların bakımı ve yetiştirilmesi kadar kültürel kimliğin ve değerlerin oluşumu ve aktarımında da önemli bir işleve sahiptir. Tarihsel ve toplumsal bilincin temel taşı olan aile yalnızca bireyin değil toplumsal yaşamın da en önemli dayanağıdır. Toplumun sosyal ve kültürel temellerinin aile içinde beslendiğine dikkat çeken Nirun (1994: 19) aile kurumunun işlevinin ne denli önemli olduğunu ortaya koyar. Aile bireyin kişilik yapısını, tutum ve davranışlarını etkilediği kadar, onu oluşturan aile üyelerine kattığı değerler ve birlikte-lik duygusuyla da önemli bir manevi güç kaynağıdır. Aile bireyin yalnızca fiziksel ve duygusal değil bilişsel, sosyal ve ahlaki gelişimiyle ilgili tutum ve davranışları kazanmasında da söz sahibidir. Gelenek-görenek ve değerlerin öğretilmesinde olduğu kadar ahlaki eğitimin gelişimine de katkı sağlayan aile, sosyal kimliğinin, problem çözme becerilerinin, etkili iletişim ve ilişkilerin düzenlenmesinde bireye rehberlik eder. Aile kurumu, birlikte yaşamının olduğu kadar sevginin, özgürlüğün, eşitliğin ve aynı zamanda da otorite ve sorumlulukların simgesidir.

Yazınsal yapıtlarda aile kavramı gerek psikolojik gerekse sosyolojik bağlamda ele alınmış, dönemin aile sosyolojisinin ve ahlaki değerlerinin yansıtması işlevini üstlenmiştir (Genç, 2019: 106). *Sıkıntılı Günler* isimli öyküde aile olgusu çevresinde gelişen durumlara yer verilir. Öykünün başkışısı her ayın ilk pazartesi günü katılacağı gezi için erkenden uyanır. Eşi bir yandan onun valizini hazırlarken bir yandan da kahvaltı masasını kurar. Kaç yumurta yemek isteğini soran eşinin kendisini duymaması Mehmet’i öfkelen-dirmeye yeter. “Yemeyeceğim dedim Allah’ın

cezası!” (Livaneli, 2008: 99) diye ona bağırır. Öyküde bu sözle başkışının patri-yarkinin temsilcisi olduğu gösterilir. Çünkü o dışarıda çalışıp eve para getirirken karısı ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgileniyordu. “Zırlama ulan, dolaşma ayağımın altında!” (Livaneli, 2008: 99) deyip eşini elinin tersiyle iten Mehmet için evde tek söz sahibi kişi kendisidir. Karısının sabah saat beş olmadan uyanıp kahvaltısını ve valizini hazırlamasına karşın ona böyle bir söz sarf etmesi aralarında ezen-ezilen, güçlü-güçsüz ilişkisine dayanan hiyerarşik bir düzen olduğunu gözler önüne sermeye yeter. Erkeğin söz sahibi olduğu kadınınsa yok sayıldığı bu ilişki düzleminde karısının korkarak sinmesi (Livaneli, 2008: 98) bunun en güzel göstergesidir. Eşini çocukları uyanmaması için uyaran kadın, tam tersi bir durumla karşılaşır. Kocasısı “Kaldır piçkurusunu!” (Livaneli, 2008: 98) diyerek yalnızca karısına karşı değil oğlu Bayraktar’a karşı da benzer bir yaklaşıma sahip olduğunu gösterir. Onun asıl niyeti oğlunu cezalandırmaktır. Mehmet çok erken gideceği için kalkamayacağını söylemesine karşın oğlu bir akşam önce sabah kalkıp otomobili birlikte yerleştirelim demiş hatta yalvarmıştır. Oğlundan intikam alırcasına davranması bu yüz-dendir. “Aile, bireyin sosyalleştiği ilk kurumdur ve üyelerine, yaşadıkları toplumun kültürünü, dinini, değerlerini, normlarını ve kurallarını öğretir” (Arı, 2023: 135). Bu nedenle aile içi ilişkiler yalnızca ebeveynleri değil çocukları da etkiler.

Eşler arası ilişkiler sistemi aile kurumunun yapısını belirler. “Eş alt sisteminin sağlıklı kurulmasının temelinde eşlerin birbirlerinin bir birey olarak kabul etmesi ve birbirlerine saygı duyması yer almaktadır” (Tura ve Gül, 2020: 219). Mehmet’in karısının ondan korktuğu şu sözlerle ortaya konulur. “Böyle ürkütüğü zamanlar, ağzı hafifçe bir kenara çekiliyor, başı bir tokattan sakınmak istemiş gibi iki omuzunun arasına giriyordu. Bu da çileden çıkarıyordu kocasını. Bir kez karşısında dikilip, açık ve ciddi bakabilseydi gözlerinin içine...” (Livaneli, 2008: 99). Bu alıntıdan anlaşılacağı üzere Mehmet karşısında eş olarak daha güçlü bir kadın arıyordu. Ondandır ki bir kadın betisi hissettiği diğer duyguları tetikleyen itici bir güç olur. Kadının bu kişilik özellikleri Mehmet’i çileden çıkarmaya yeter. Ancak o, karısının onun yüzünden böyle olduğunu kabul etmek yerine onu yargılamayı seçer. Güçsüz, edilgin ve bakımsız bir kadın olması onu suçlamasında, küçük görmesinde, hakaret etmesinde ona haklılık payı verir. Yazınsal yapıtlarında kadın kahramanlara sıklıkla yer veren Livaneli’nin aslında ona yönelik geliştirilen olumsuz algıları da yıkmaya çalıştığı söylenebilir. “Türk toplumunda kadın olmanın zorluklarını, gerektirdiklerini, kadınları bir obje, değersiz bir meta olarak görmenin yanlışlığını vurgulayarak okurlardaki “kadın” algısını olumlu yönde değiştirmeyi amaçlamış ve bunu başarmıştır” (Satık, 2015: 46). Kadın ve erkek ilişkilerini toplumsal cinsiyetin onlara yüklediği rollerle yansıtan yazarın öncelikle bunu eleştirel bir bakış açısıyla ele aldığı söylenebilir. Akaltun’a göre, toplum kadınlardan itaat eden, sesini çıkartmayan, verilen rolleri kabul eden bireyler olmalarını beklerken, erkeklerden de sert, iktidarın dilini kullanan bireyler olmalarını beklemektedir (2015: 33). Öyküde kadınlık ya da erkeklik halleri, sosyalleşme sürecinde kazanılan özellikleri

yani toplumsal cinsiyet kavramı bakımından bireyler arasında açık biçimde gözlenen farklılıkları doğurmuştur. “Cinsiyet, bireylerin kendilerini nasıl görmeleri ve diğer bireylere karşı nasıl davranmaları gerektiğini belirlemekte ve çoğu zaman sosyal farklılaşmaya temel oluşturmaktadır” (Avcı ve diğ. 2016: 6). Salondaki yıpranmış eşyalar, yapma çiçekler, oraya buraya atılmış oyuncaklarla karısının, uykudan şiş gözleri, kırık ve dağınık saçları bütünlük içindedir. Böyle bir yaşam sürmeyi istemeyen Mehmet geçen zaman için hayıflanır ve kendine acır. Çünkü bir ömür boşa gitmiştir. Mehmet karısını küçümsüyor, beğenmiyor ve aşağılıyorsa bundan o değil karısı sorumludur. Öyküdeki başkişi Mehmet Özver, Demez’in belirttiği gibi “büyürken rolleri öğretilmiş olan kadın ve erkekler toplumun beklentilerine uygun davranma yönünde çoğu kez farkında bile olmadıkları, doğalmış gibi algılanan çeşitli yaptırımlarla karşılaşmaktadırlar” (2005: 34). Mehmet uyanmakta zorlanan oğluna “beyefendi” diyecek ona olan öfkesinin kusar. Mehmet’in sabahın erken saatlerinde çocuklarına ve eşine kızması, bağırması onlara fiziksel olmasa bile duygusal şiddet uyguladığını akla getirmektedir. Çünkü elinin tersiyle karısını itmesi, kadının başının bir tokattan sakınmak istemiş gibi iki omuzunun arasına girmesi (Livaneli, 2008: 98) bunu doğrular. Mehmet’in Bayraktar’ı zorla uyandırması, evde bağırıp çağırması ortalığın yatışmasına sebep olur. Evde kızını ve oğlunu uyandırmış, karısını da hıçkırıklara boğarak kimseyle vedalaşmadan sinirli bir şekilde fırlayıp çıkmıştır.

Kendisine acıdığı ve bırakıp gitmek istediği bir yaşamı sorgulamasına vesile olan bu yolculuk her zamankinden daha çekilmez geliyor gibidir. Günde iki paket Yeni Harman içer. Parmaklarıyla dişlerinde oluşan sarılık sanki doğuştan gelmiş gibidir. Bu sıkıntılı günü daha da çekilmez kılan içinde tüm yoğunluğuyla yaşadığı sıkıntının onu adeta boğmasıdır. Bu yüzden ne sigaranın zararlarını ne de sağlığını düşünecek haldedir. Sabah evden ayrılmadan önce yaşadıkları tüm yaşamını tekrar gözden geçirmesinden başka bir işe yaramaz. “Belki bininci, bin beş yüzüncü kez boşanma, alıp başını gitme düşleri kurar” (Livaneli, 2008: 100). Karısından boşanmak istemesi onu düşlerini, ideallerini yapmasına engel olarak görmesindendir. Karısı olmasa alıp başını gidebilecektir. Ancak bunu yapabilmesinin önündeki en büyük engel parasızlığıdır. Çünkü yeterli parası olsa karısı Firdevs’e çocuklarla birlikte oturabileceği kendi malı bir ev alacak ve bir yıllık geçim parasını da bırakıp gidecektir. Mehmet’in aile sorumluluğunu üstlenmekten kaçınması yalnızca eşinden değil çocuklarından da kaynaklıdır. O hayatında ne karısını ne de çocuklarını -bir süreliğine de olsa- istiyordur. Araba kullanmaya devam ederken düşlediği ancak ulaşamayacağını bildiği bir yaşamla kendisinininkini karşılaştırır. Aslında o karısı gibi uçları kırık, açık kumral saçlı bir kadını değil kimi zaman sarışın, kimi zaman esmer bir kadın düşler. Yolculuk boyunca ailesinden ayrı bir dünyada kurduğu bir yaşam düşü gözlerinin önünde “çocukluğunda görüp unuttuğu bir filmin parçaları gibi uçuşup dururlar” (Livaneli, 2008: 100). Düşünü kurduğu ev kendi evinden çok farklıdır. Eski eşyalarla kaplı dağınık evi içinde kitaplar, ses cihazları, bir divan

ve minderler olduğu hep dağınık ama ölçülü biçili bir dağınıklık olan modern bir evdir bu. Ev bir çağrışım ögesi olarak kullanılan uzama gönderme yapar. Bu çağrışım ile gerçekte düşlenen arasında bağ kurar. Kahramanın bireyselleşmesine ve özgürleşmesine olanak sağlayan ve gerçekliğini güçlendiren bir bileşendir.

Öyküde aile kavramı başkışının düşlediği yaşamla kendi yaşamı arasındaki güçlü karşıtlığı ortaya koyma işlevi üstlenir. “Geçmiş ve gelecek, Livaneli’nin romanlarında hâl ile bağlantısı ölçüsünde değer kazanır” (Satık, 2015: 65). Ailesi onu görünmez parmaklıkların ardına itilmiş bir tutukluymuş gibi duyumsatır. Hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir düştür kurduğu. Yoksulluk, yoksunluk kokan bu evde bir tutuklu gibi duyumsar kendini. Ev tüm maddi ve manevi varlığıyla olumsuz nitelemelerle yüklüdür. Bu loş evde, kılcal damarları görünen kadınla “beceriksiz bir hadım erkekliği taşıyarak” (Livaneli, 2008: 100) yaşamaya mahkûmdur. Ev ve içindekiler yaşama, umuda, güzele, iyiye gönderme yapmaz. Plastik çiçekleri, kirli sarı kadife koltuklarıyla bu ev sarımtırak iç bulandırıcı bir hüznün taşıyıcıdır. Yaşama, canlılığa, iyimserliğe dair hiçbir belirti olmayan bu evde umutlarının yeşermeyeceğinden emin olur. Özgürlüğünü engelleyen tek şey evli oluşudur. “Ona göre dünyanın en kolay şeyi bekâr olmaktır. Ne çocuk derdi, ne kadın. Gönlünün istediği yere git, istediğin gibi yaşa. Aç kal istersen” (Livaneli, 2008: 101).

Sabah erkenden yola çıktığı tatsız yolculuktan sonra Hopa’ya ulaştığında akşam oluyordur. İçindeki sıkıntı yüzünden sipariş işleri iyi gitmemiştir. Yol boyu sigara içip düşünmek ona iyi geldiğinden alamadığı siparişleri dert etmez. Kafasındaki yanıt bulamadığı sorularla çıktığı yolda bu karışıklık yüzünden eczane ve doktorlardan yeterince sipariş alamaz. Onun gibi diğer temsilcilerin uğrak yeri olan restorandan sonra gidilen otel de orada oynadıkları kumar da sıradan yaşamın tekdüzeliğini göstermeye yeter. Çünkü “her gelişlerinde aynı şeyler yineleniyordur” (Livaneli, 2008: 102). Öyküde Mehmet’i sıkın şeylerden biri de iş ortamında yaşananların diğer yaşanmışlıklardan farkının olmamasıdır. Hiçbir firma temsilcisiyle dostluğu olmayan Mehmet Özver’in onlarla zorunlu olarak karşılaşması, aynı lokantada yemek yemeleri ve otelde konaklamaları dışında bir yakınlığı yoktur. Yazar kişilerarası diyaloglar ve betimlemelerle okuru olaylara tanıklık etmeye davet eder. Onun asıl katlanamadığı aralarındaki o yapmacık neşe ve içtenliktir (Livaneli, 2008: 102). Yaşamını çevreleyen her şey gibi işinden de nefret eder. Diğerlerinin bütün benlikleriyle sarıldıkları onunsa geçici bir süre katlandığı bir uğraş olarak gördüğü bu iş, içindeki iç sıkıntısını tetiklemekten başka bir işe yaramaz. Her zaman uğrak yerleri olan lokantaya gittiğinde Selami ile Murat’ın girdiğini görür. Selami bir Amerikan firmasının Murat da yerli küçük bir şirketin temsilcisidir. Öykünün düğüm noktasının mimarı olan Selami aslında Mehmet’in düşünceler içinde kaybolduğu anlarda karanlığa açılan zayıf, güçsüz bir ışık gibidir adeta. Selami’nin gösteriş meraklısı tavırlarından kendisi yapıyormuşçasına utanç duyar. Grubun önderliğine soyunan Selami’nin tavırlarına biraz da bu yüzden katlanamaz. Onun önerisiyle masalar birleştirilir ve büyükçe bir grup oluşturulur.

İçki içilen masaların etrafında ikili üçlü gruplar halinde sohbet koyulaşır. Mehmet de sağında oturan Muzaffer’le konuşmaya başlar. Öyküde uzam yansıtma işlevi üstlenir. Mehmet Özver, çevresini inceler ve gözlemlerken aynı zamanda kendi iç dünyasını da somut biçimde yansıtır. Yerli bir firmada çalışan Muzaffer’in geride bıraktığı hamile karısından söz ettiği konuşmasından sıkılan Mehmet ondan kurtulmak için ortaya evlenmemek gerektiği üzerine bir laf atar. Söyleşiler sırasında dikkat çeken bir konu da kahramanın iç konuşmalarıyla dış konuşmaları arasında bir karşılaştırma ve değerlendirme yapmasına olanak verir. “Aklın varsa evlenme!” (Livaneli, 2008: 104) demesi üzerine Selami’nin bunu yapacak kadar enayi olmadığını söylemesi üzerine içine bir öfke sıcaklığı dolar. Bu küçük söz atışması Selami’nin “kendini beğenmiş, kıskanç ve bencil” olduğu gerçeğini yüzüne vururken onu tüm davranışları ve kişiliğiyle itici bulur. Ona haddini bildirmek için “Kendini çok zeki sanıyorsun, değil mi?” (Livaneli, 2008: 104) diye sorduğunda sözün etkisi masada kısa süreliğine soğuk düş etkisi yaratsa da Selami dâhil hiç kimse bu sözün üzerinde durmaz. Masadaki herkes sohbete kaldıkları yerden devam eder. Yemekler yenilip otele çıkırkeyif dönüldüğünde Mehmet biraz oyun izleyip sonra odasına gitmeye karar verir. Oyun başladığında “her şeyin iyi gideceğine” (Livaneli, 2008: 105) olan inancı da hızla kaybettiği paralarla birlikte gider. Tam vazgeçecekken gelen iyi kâğıtla devam etmeye karar verir. Kazanma hırsıyla devam ettiği oyundan Zeki’yle Şehsuvar çekilirler ve ezeli düşmanı gibi gördüğü Selami ile başa kalır. Onun açıktan oynama teklifine özellikle de lokantada evlilik hakkında sarf ettiği sözlerden sonra karşı gelmez. Ancak masanın galibi Selami olur ve ona “kibar, yapmacık bir şaşkınlık, yukarı kalkmış kaşlarla” (Livaneli, 2008: 106) bakar. Biraz hava almak için dışarı çıktığında karanlık bir gecede hiçbir ışığın olmadığı bir yerde olduğunun ayırdına varır. Tam bu sırada aklına çocukları gelir ve onların gözünde nasıl bir baba imgesi taşıdığını düşünür. Yola çıkmadan önce hiç hak etmedikleri halde çocuklarına kötü davrandığını düşünen ve baba rolünü sorgulayan Mehmet, evi zehirleyenin kendi varlığı olduğu sonucuna varır. Aynı şekilde karısına da haksızlık ettiğini düşünür. Evin tüm yükünü çeken, onun aşağılamalarına katlanan bu kadıncağızın ağzı var dili yoktur. Aslında düşünü kurduğu yaşamın düşmanlık dolu olduğu ve o dünyada hiç dostu olmadığı gerçeğiyle yüzleşir. Başka bir yaşamın düşüyle evdekileri ezmiştir. Aslında “o öteki yaşam” (Livaneli, 2008: 106) Selami gibilerin harcıdır. Bu dünyada ona zarar vermeyecek ve kötülüğünü istemeyecek kişilerin ailesi olduğunu düşündüğünde içinde pişmanlık dolu bir burkulma duyar. “Dünyadaki tek dostları” (Livaneli, 2008: 106) karısı ve çocuklarıdır. Onları görmek ve onlara sarılmak için içinde dayanılmaz bir istek duyar. Ani bir kararla yola çıkan Mehmet tüm gece araba kullanarak ertesi sabah evine ulaşır. Okula gitmeye hazırlanan çocuklarını dizine oturtup onlara şefkat gösterir. Çocuklar alışmadıkları bir durumla karşı karşıya olmanın verdiği çekingenlikle başlarını öne eğerek. Kendisini biraz şaşkınlık biraz da merakla karşılayan karısı toplumsal cinsiyet rolünün ona yüklediği itaatkâr bir tavır içinde davranır. Mehmet’se neden erken geldiğini merak eden karısını tersleyerek azarlar. Kısa bir süre takındığı bu olumlu davranışlardan uzaklaşarak yine eski haline döner. Neden

geldiğini bilmediği gibi kalıp kalmayacağını, işe gidip gitmeyeceğini de bilmiyor-
dur artık (Livaneli, 2008: 108). Tekrar sarımtırak, koyu bir sıkıntı yüreğine çörek-
lenip, boğazına dek onu sarar. Gece boyu araç kullandığı için yorgun halde yatağa
girer ve uykuya dalar.

Zülfü Livaneli'nin *Sıkıntılı Günler* adlı öyküsünde aile kavramı toplumsal ve
bireysel düzlemde kazandığı anlamlarla değerlendirilmiştir. Yazar başkişinin iç-
sel dünyasına odaklanarak onun içinde bulunduğu sıkıntılı durum karşısındaki
çaresizliği ve umutsuzluğuna karşın yine de hayatta kalma mücadelesini ele alır.
Mehmet Özver'in yaşadığı travmalar onun değişken ruh hallerinin betimlenme-
siyle anlatılır. Başkişinin yaşadığı zorluklarla başa çıkma çabası ve bunun onun
ve ailesinin yaşamını nasıl etkilediği ve/veya şekillendirdiği gösterilir. Aslında
büyük umutsuzluk ve sıkıntılar arasında kendine bir çıkış yolu arayan Mehmet,
zaman zaman geçmişe dair duyduğu özlemler içinde kaybolur. Kendi iç dün-
yasında çözemediği sorunlar gibi toplumsal baskıları da kabullenmek zorunda
kalır. İçine düştüğü yalnızlık ve çaresizlik gerek bireysel acı ve zorlukları gerekse
toplumsal sorunları gözler önüne serer. Mehmet'in yaşadığı aslında insan olma-
nın getirdiği sorumluluklardan kaynaklıdır. Başkişi bir yandan kendi ruhsal çal-
kantıları ve çatışmalarıyla boğuşurken diğer yandan yaşadığı toplumsal zorluklar
arasında bir denge kurmaya çalışır. Onun hayatta kalma mücadelesi diğer mes-
lektaşlarından farklı değildir, aslında onu diğerlerinden ayıran bunu varoluşsal
sorgulamayla irdelemesidir.

Öykü toplumsal yaşamı doğrudan ilgilendiren yoksulluk ve maddi sıkıntıların
birey üzerindeki ne denli etkili olduğunu gösterir. Ekonomik sıkıntılar içinde ol-
duğu anlaşılan aile gerçekte toplumun genel durumunun yansımaları gösterir. *Sı-
kıntılı Günler*'de Mehmet'in sıkıntılı bir dönemde duyumsadığı yalnızlığı, yalnızca
toplumdan dışlanmasına yol açmaz aynı zamanda çaresizliğini gösterir. Başkişinin
eşi ve çocuklarıyla ilişkisinde insani değerler bakımından öne çıkan merhamet ve
empati gibi kavramlar bireyin varoluşsal sorunlarına ulamaları anlam kazanır.
Onun içsel çatışmaları geçmişle hesaplaşması üzerine kuruludur. Bu umutsuz-
luk onu umut arayışına yöneltir. İçinde bulunduğu zorlu koşullar, hayatta kala-
bilme ve daha iyi bir gelecek için umut taşıma çabalarını güçlendiren itici güçtür.
Onun geçmişe özlemi, hatırladıkları ve unuttukları bu sıkıntılı günlerin sebebidir.
Öyküde, aile içindeki bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinin **çatışmalarla** şekil-
lendiği anlaşılmaktadır. Aile üyeleri arasındaki gerilim ve iletişimsizlik özellikle
de aile sıkıntılı bir dönemden geçerken farklı bir anlam kazanır. Mehmet'in eşi ve
özellikle de çocuklarına karşı tavırları, yaşadığı zorlukların aile içinde nasıl bir ge-
rilime yol açtığını göstermesi bakımından önemlidir. Yetkeci-otoriter ebeveyn, ka-
bulün düşük, kontrolünse yüksek olduğu bir ebeveynlik tarzıdır. Bu koşullar altın-
da aile bağlarının nasıl kırılabilirdiği ve bir çatışmaya sebep olduğu anlaşılmaktadır.
Bu çatışmaların da bireylerin psikolojisi üzerinde derin etkiler yarattığı anlaşılır.
Mehmet kendini en yalnız hissettiği anlarda duygusal bir desteğe ihtiyaç duyar.

Aile içindeki yardımlaşma, fedakârlık veya bağlılık aile üyelerinin zor zamanlarda birbirlerine nasıl destek olduklarının göstergesidir. Mehmet'in ailedeki eş ve baba rolünü dış dünyadaki zorluklar belirler. Böylesi zorluklar karşısında aile üyelerinin dayanışması da aslında doğrudan çatışma üzerinden anlamlandırılır. Bu noktada aile üyelerinin birbirlerine sunduğu güven, koruma ve destek duygusal bağların gücünü göstermektedir.

SONUÇ

Aile üyeleri arasında yaşanan anlaşmazlıklar gibi yakınlıklar da başkışı Mehmet'in kendini ve kimliğini keşfetmesine katkıda bulunan bir anlam taşır. Başkışının baba ve eş rolüne dair yaptığı seçim kimliğinin şekillenmesinde birincil öneme sahip bir etmendir. Öyküde aile bağları hem güçlü hem de kırılgandır. Aile üyelerinin birbirlerine karşı duyduğu sorumluluklar, zorluklarla başa çıkma yöntemleri ve aile ilişkilerinin bireysel yaşam üzerindeki etkilerini göstermektedir. Anlatıda aile kavramı dayanışma, **çatışma**, koruma ve kimlik kavramlarıyla ilişkili bir bağlamda ele alınmıştır. Bunun yanı sıra aile yapısı toplumsal ve psikolojik boyutlarıyla irdelenmiştir. Kahramanın iç dünyasında yaşamı sorguladığı anlarda betimlemelerde seçilen renkler ve tercih edilen sözler onun yılgınlığını destekler şekilde kurgulanmıştır. Yaşadığı ömrün boşa gittiğine üzülmesi yanında bunu değiştiremeyecek oluşu ona onulmaz bir acı verir. Firma temsilcileriyle yapacağı bir geziye katılmak üzere yola çıkan başkışının yolculuk boyunca sahip olduğu karamsar bakış açısı betimlemelerle güçlendirilir. Kurşuni bir koyuluk, sarımtırak koyu bir sıkıntı, küllengi bir grilik, bulanık bir hava kapanıklık hissini güçlü tutar. Havanın kapalı olması can sıkıntısını tetikleyen bir anlam kazanır.

Öyküde kadınlık ve erkeklik hallerinin başkışı ve karısı Firdevs odağında toplumsal cinsiyet rolleri açısından üstlendiği anlamlar değerlendirildiğinde kadın ve erkek arasında rol ve statüler bütünlüğünde kültürel bağlamda bir değerlendirme olduğu görülmektedir. Maddi olana yani bedene manevi bir anlam katan toplumsal cinsiyet normları toplumun cinsiyetlere özgü yüklediği erkeklik ya da kadınlık hallerini dayatır. Öyküde kadın ve erkekle ilgili kalıp yargılar, alt sosyo-ekonomik düzeyden kişiler dünyasından görünür kılınmıştır. Başkışı ve ailesinin ilişkisinde örtük bir biçimde korumacı bir cinsiyetçiliğin ifade bulduğu bir anlam saklıdır. Bu yüzden kahramanın karısı zayıf, edilgin, bağımlı ve hatta korunması gereken biriymiş gibi gösterilir. Erkeksi baskınlığının açıkça vurgulandığı bu yaklaşımla kökleşik cinsiyet kalıp yargılarının varlığı somutlanır.

Anlatıda zaman, uzam, olay ve kişi anlatımları 'ben' üzerinden yapılsa da gerçekte bu 'ben' 'biz'e gönderme yapar. Yazarın bireysel ve toplumsal konuları büyük bir yetkinlikle ele almasında entelektüel yapısı ve bilgi birikimi kadar kendine özgü bir anlatım biçimini benimsemiş olması da etkili olmuştur. Öyküde geçmiş,

bugün ve gelecek düzleminde fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden betimlenen başkişinin zaman ve uzama bağlı olarak değişen ruh halleri, anlatının içine kişilere-rası diyaloglar ve kahramanın duygu ve düşüncelerine eşlik eden betimlemelerin dâhil edilmesiyle gerçekleşir. Bu yolla bireyden yola çıkarak topluma ulaşmayı hedefleyen yazar, üstlendiği toplumsal rolünü de tamamlamış olur. Toplumdaki değişim ve dönüşümleri gerçek yaşamdan kopmadan anlatıya yerleştiren yazar, bunu bireyin birey olma süreciyle ilintili olarak aktarır. Öyküde tüm kişileri psikolojik gerçeklikleriyle ele alan yazar varoluş kaygısının temel nedenlerini bul-gulamaya çalışır. Başkişi bir yandan kendini sorgulayarak var olma çabalarını canlı tutarken diğer yandan iç çatışmalarının kaynağını oluşturan kendi olmak istediği ile toplumun ondan olmasını istediği arasında sıkışıp kalır. Benlik arayışı ve top-lumsal cinsiyet rolleri içinde kimlik bunalımına sürüklenen bireye yaşamı sorgula-maktan başka bir seçenek kalmaz.

KAYNAKÇA

- Akaltun, A. (2015). *Fotoğraf Karesi Erkekler*. (Haz., Ayşe Akaltun) İstanbul: Notabene Yayınları.
- Akın, M. H. (2019). Sosyal Etkileşim ve Sosyal Benlik Kaynağı Olarak Aile. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3 (1), 1-14.
- Albiz Telci, Ü. (2012). Zülfü Livaneli'nin Mutluluk Adlı Romanındaki Kültürel Ögelerin Kaynak Metin, Erek Metin ve Sinema Bağlamında İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Ana Bilim Dalı, Sakarya*.
- Arı, Y. (2023). Aile Kurumunun İşlevleri Nelerdir ve Neden Önemlidir? Sosyolojik Bir Araştırma, *İn İlahiyat Alanında Uluslararası Araştırma ve Değerlendirmeler*. Ankara: Serüven Yayınevi, 127-139.
- Avcı, Ö. H., Koç, M., & Bayar, Ö. (2016). Zülfü Livaneli'nin Mutluluk Romanı Karakterlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağ-lamında İncelenmesi. *İnsan ve İnsan*, 3(8), 5-31.
- Aytaç, A. (2013). Zülfü Livaneli'nin Romanlarında Yapı ve İzlek. Yüksek Lisans Tezi, *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilim-ler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elazığ*.
- Çavuş, B. (2024). Ekoeleştirici Kuramı Çerçevesinde Zülfü Livaneli'nin Balıkçı ve Oğlu Adlı Romanı. *Kafkas Üniversi-tesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (34), 533-547.
- Çetin, N. (2009). *Roman Çözümleme Yöntemi*. İstanbul: Öncü Kitap.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Eliuz, Ü. (2009). Orhan Kemal'in Romanlarında Bakış Açısı ve Anlatıcı. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 4, 1134-1165.
- Genç, H. N. (2019). Maupassant'ın Pierre ve Jean isimli Romanında Aile, Gençlik ve Ahlaki Değerler. *Education Sciences*, 14 (2), 97-107.
- İlhan, A. (2018). Zülfü Livaneli'nin Romanlarında Bir Anlatım Unsuru Olarak Zaman. Yüksek Lisans Tezi, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Nevşehir*.
- Kaya, A. ve Bayar R. (2023). Zülfü Livaneli'nin Romanlarında Mitolojik Unsurlar. *Kültür Evreni*, Sayı: 51. 70-83.
- Livaneli, Z. (2008). *Arafat'ta Bir Çocuk*. (13.Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Livaneli, Z. (2012). *Sevda Hayalet*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Narlı, M. (2012). Romanda Zaman ve Mekân Kavramları. *Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bi-limler Dergisi*, 90 - 106.
- Nirun, N. (1994). *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: AKM Yayınları.
- Satık, G. (2015). Zülfü Livaneli'nin Romanları ve Romanlığı. Yüksek Lisans Tezi, *Adnan Menderes Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Aydın*.
- Seferoğlu, E. (2015). Zülfü Livaneli Anlatılarında Bakış Açısı ve Anlatıcı. *International Periodical For The Langua-ges, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/8, 1833-1852.
- Tura, G. ve Gül, B. (2020). Yapısal Aile Sistemleri Yaklaşımı Açısından Türk Sinemasında Aile Filmleri: Münir Özkul ve Adile Naşit Filmleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 213-221.